

УДК 94:327 (430+669.4)

Руднічук А.А.

НІМЕЦЬКО-ІЗРАЇЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ: ІСТОРІЯ, СУЧASNІЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У статті досліджуються історія та особливості зовнішньополітичних відносин між Німеччиною та Ізраїлем, а також їх стосунки у сфері економіки та військового співробітництва. Особлива увага надається впливу Близькосхідного питання на дипломатичні контакти між обома країнами.

Ключові слова: Німеччина, Ізраїль, Близький Схід, зовнішня політика, економіка, військове співробітництво.

Рудничук А.А. Немецко-израильские отношения: история, современное состояние и перспективы развития.

В статье исследуются история и особенности внешнеполитических отношений между Германией и Израилем, а также их партнерство в сфере экономики и военного сотрудничества. Особое внимание уделяется влиянию Ближневосточного вопроса на дипломатические контакты между двумя странами.

Ключевые слова: Германия, Израиль, Ближний Восток, внешняя политика, экономика, военное сотрудничество

Rudnichuk A. German-Israeli Relations: History, Present State and Prospects of Development.

The article is an attempt to research history and peculiarities of relations between Germany and Israel and also their partnership in economic and military sphere. Special attention is paid to the problems of the Middle East region and its influence on the diplomatic relations between the two countries.

Keywords: Germany, Israel, Middle East, foreign policy, economic, military cooperation.

Вирішення Близькосхідного питання на сьогоднішній день відіграє одну із головних ролей як для Європейського Союзу, так і для США. Німеччина є одним із кандидатів на лідерство у Європейському Союзі, після виходу з нього Великої Британії. Тому налагодження стосунків із Ізраїлем як одним із найважливіших гравців на арені Близькосхідних дій має для неї важливе значення. Дослідження відносин між обома країнами дозволить краще зрозуміти тенденції розвитку дипломатичних стосунків, які склалися між ними на початку ХХІ століття. Аналіз зовнішньополітичної стратегії Німеччини також допоможе краще зрозуміти позицію ЄС щодо кризових ситуацій, які склалися на Близькому Сході.

Завданням статті також є і аналіз сучасного стану стосунків між Німеччиною та Ізраїлем, а також їх ювіріні перспективи розвитку.

Стосунки між двома країнами: новоутвореною Державою Ізраїль, що отримала незалежність 14 травня 1948 року та Федеративною Республікою Німеччина, створеною в 1949 р., розпочалися із 50-х років. На даному етапі відносини ще не були офіційними і будувалися на основі вирішення наслідків Другої світової війни, за які була відповідальна Німеччина. Цьому сприяли і процеси, що відбувалися всередині самої країни. Еріх Лют, прес-секретар уряду земель Гамбурга заснував організацію «Мир із Ізраїлем», основна мета якої була виплата репарацій та налагодження зв'язків між ФРН та Ізраїлем. 31 серпня 1951 р. вони виклали свій маніфест у газеті «Die Welt», а також Е. Лют і Н. Вольхайм, член правління Центральної ради євреїв в Німеччині, виступили на гамбурзькому радіо. Вони схвалили виступ Теодора Хойса, першого президента ФРН, та його заяву про Німецький колективний сором, проте разом із тим заявили про потребу виходу резолюції та конкретних дій. Е. Лют при цьому написав, що Німеччина не повинна очікувати того, що першими «кригу зламають» ті люди, які вижили після концентраційних таборів та тортуру. Скоріше на самій ФРН лежить відповідальність за налагодження стосунків із

євреями та Ізраїлем. До даної організації поступово приєдналися Віллі Брандт, Герман Гессе, Ернст Леммер та Ернст Ройтер, а 10 вересня 1951 р. їх підтримав і президент. Цього ж місяця Канцлер Конрад Аденауер проголосив в Бундестазі офіційну декларацію свого уряду стосовно репарацій. [1, р. 226] В самому Ізраїлі політикоформуюча спільнота та суспільство розділилися на прихильників фінансових виплат зі сторони Німеччини та противників, що розглядали даний акт, як спробу «купити» прощення за жахіття Холокосту. В січні 1952 р. ізраїльська газета «Haaretz» писала про події, що відбувалися під час прийняття Кнессетом Угоди про репарації: «Впродовж двох годин площа перед Кнессетом і вулицями поблизу перетворився в «поле битви», коли багато тисяч протестуючих намагалися проникнути в Кнессет», а лідер опозиції Менахем Бегін, очільник партії «Херут» («Свобода») попередив: «... Цей уряд, який розпочав переговори з убивцями, що знищили наших людей ... буде базувати своє панування на багнеті ...» [2] Проте дані суперечності вдалося подолати і вже 10 вересня 1952 р. в Люксембурзі між обома державами було підписано договір відповідно до якого Німеччина мала виплатити Ізраїлю 3 млрд. 450 млн. німецьких марок. У даному документі зазначалася періодичність виплат: «З моменту набрання чинності цією Угодою до 31 березня 1954 року - виплата відбувається по 200 мільйонів німецьких марок за кожен фінансовий рік... З 1 квітня 1954 року - дев'ять щорічних платежів в розмірі 310 мільйонів німецьких марок кожен і десятий щорічний внесок в розмірі 260 мільйонів німецьких марок ...». [3] Проте за це десятиліття налагодити офіційні стосунки між обома державами не вдалося. Першу частину декади Ізраїль ще не наважувався встановити дипломатичні зв'язки через невеликий термін, що пройшов з часів Голокосту та посилаючись на свої сумніви з приводу встановлення дипломатичних зв'язків. В середині 1950-х років позиція змінилася: тепер вже Ізраїль був готовий укласти домовленості стосовно офіційних стосунків, проте ФРН утримувалася через більш широкий політичний контекст. Справа в тому, що німецька сторона на той час провадила доктрину Хальштейна, державного секретаря МЗС ФРН, відповідно до якої уряд в Бонні визнавав дипломатичні стосунки лише з тими державами, які не мали відносин із НДР. Кожна країна, яка визнавала Східну Німеччину автоматично опинялася в політичній кризі із Західною. Створення офіційних відносин із Ізраїлем та ФРН призвело б до загострення стосунків із арабськими країнами, які могли визнати Східну Німеччину незалежною державою. Це в основному і гальмувало подальший розвиток відносин обох країн.

Вже в 60-х роках ситуація починає набирати нових обертів. Першим кроком на шляху до поступового запровадження офіційного діалогу стала зустріч канцлера ФРН Конрада Аденауера та прем'єр-міністра Ізраїлю Давида Бен-Гуріона в Нью-Йорку на початку 1960 року. Вони обговорили такі теми, як грошова підтримка Ізраїлю, надання зброї Армії оборони Ізраїлю, проблеми інтеграції нових іммігрантів в Ізраїлі, рух кібуц та політичну ситуацію у світі. В результаті дане обговорення призвело до угоди про фінансову підтримку Ізраїлю з боку Німеччини та встановлення дипломатичних стосунків через 5 років після зустрічі. [4] Дійсно, в 1965 р. першим послом Ізраїлю в Німеччині став Ашер Бен Нatan (1921-2014 рр.), уродженець Відня, а першим послом ФРН – Рольф Паулс (1915-2002 рр.). Газета «Давар» висвітлила на першій сторінці свого видання 12 серпня 1965 р. його промову: «Я прийшов з єдиною думкою: німці та єреї живуть з жахливим минулім, що не забути, це не можна забувати і ми не забуваємо, але я думаю, що для єреїв та німців є майбутнє, а наше покоління разом повинно прокласти шлях до світлого майбутнього свободи, миру та справедливості». Словами Р. Паулса ясно відображають те, що на офіційному рівні Німеччина розглядала Державу Ізраїль насамперед як єврейську державу і виходила у вирішенні всіх питань відповідно до цієї призми. Протягом трьох років, коли Паулс був послом, Німеччина в основному намагалася активно запровадити економічні та культурні зв'язки між двома країнами. [5]

В 70-х роках відносини між Німеччиною та Ізраїлем отримали нове забарвлення, частково в результаті Східної політики (*Ostpolitik*) першої, а також змін у зовнішньополітичній ситуації. Західна Німеччина отримала своєрідну незалежність у своїх діях, зокрема і по відношенню до ССРС та Східної Європи. Вона висловила свої прагнення налагодити стосунки із Арабськими країнами, що були призупинені під час кризи 1965 р. Іншою причиною стало накладення арабськими країнами наftового ембарго, що показало залежність Німеччини від арабських держав, як місця для експорту, а також як джерела 85 % наftи, що надходила до Німеччини. Це викликало занепокоєння у ізраїльських політиків, які сприймали дану зміну як зренчення даної країни Європи від свого морального боргу перед Ізраїлем. Проте для самої Федеральної Республіки корективи в зовнішньополітичному напрямку зовсім не означали припинення стосунків із даною Близькосхідною державою, вони продовжували розвиватися, зокрема і у сфері безпеки. [6, р. 146] В даний період часу Німеччина продовжувала співпрацювати у галузі оборони та розвідки. Проте безпосередньо політичні стосунки між обома країнами періодично змінювали

характер. Після того, як ФРН проголосила свій нейтралітет у війні Йом-Кіпур в 1973 р., вона все ж таки дозволила США використовувати свій порт Бремерхафен для постачання Ізраїлю. В цьому ж році Німеччина підтримала резолюцію ЄС, відповідно до якої кордон Ізраїлю відповідав кордону даної країни за 1967 р. Проте вже наприкінці 70-х років ХХ ст. Німеччина утрималася від голосування в ООН щодо надання прав палестинській самообороні та надання статусу спостерігача Організації звільнення Палестини (ОЗП). Вже в 1980 р. Західна Німеччина підписала Венеціанську Декларацію ЄС, що схвалювала палестинське самовизначення, але при цьому німецькі представники заблокували всі ініціативи по включенням прямих посилань на ОЗП. [7]

Падіння Берлінської стіни та де-факто закінчення "холодної війни" 1989 р. стали для Ізраїля доволі суперечливими. З одного боку, ізраїльтяни вітали загибель комуністичної Східної Німеччини, яка завжди була ворожою до Ізраїлю. Але прем'єр-міністр Ізраїлю Іцхак Шамір також висловив сумніви щодо об'єднаної Німеччини. Проте поступово стосунки між об'єднаною Німеччиною та Ізраїлем почали набувати більш чіткіших контурів. У 1992 р. Іцхак Рабін став першим лідером ізраїльського уряду, який відвідав об'єднану Німеччину, а в 1996 р. президент Ізраїлю Езер Вайцман був першим заступником глави держави, який звернувся до об'єднаного німецького парламенту - Бундестагу. У 1994 р. Ізраїль був першою іноземною державою, яку офіційно відвідав президент Німеччини Роман Херцог, а прем'єр-міністр Ехуд Барак був першим іноземним лідером, якого прийняв німецький уряд, коли у 1999 р. переїхав з Бонна до Берліна. Разом з тим все більше і більше молодих ізраїльтян відвідували і, в деяких випадках, навіть переїжджали до нової німецької столиці.[8]

На початку ХХІ століття стосунки між обома країнами почали набувати повноцінних обрисів. 18 березня 2008 р. Ангела Меркель виступила перед Кнессетом із привітанням на честь шестидесятиріччя від заснування держави Ізраїль. Розпочався новий етап розвитку стосунків між цими двома державами, зокрема 17 березня 2008 р. відбулася німецько-ізраїльська міжпарламентська консультація в Яд Вашем. Канцлер також наголосила на відповіальності Німеччини за Голокост: «Шоа наповнює німців соромом. Я схиляюся перед жертвами. Я схиляюся перед тими, хто залишився з живих та перед тими, хто допомагав їм вижити». [9] Під час своєї промови канцлер Німеччини також зазначила і про незмінну підтримку Ізраїлю, називаючи ядерні амбіції президента Ірану "великою небезпекою" не тільки для Ізраїлю, але і для всього

світу. Ангела Меркель закликала правителя Ірану привести докази того, що він не хоче мати ядерної бомби. [10]

Німеччина у межах ЄС залишається найважливішим економічним партнером Ізраїлю. Обсяг торгівлі вже на 2013 р. складав 6,5 мільярда доларів. В усьому ж світі Німеччина була третім за важливістю економічним зв'язків партнером Ізраїлю після Китаю та США. З неї в основному імпортуються транспортні засоби та продукти хімічної промисловості, машини, оптичні прилади, вимірювальні, випробувальні та точного машинобудування. Експорт до Німеччини, що складав на 2013 р. 1,8 мільярда доларів, становлять переважно хімічна та електротехнічна продукція, а також точні механічні та оптичні вироби. [11] На 2016 р. дані показники дещо змінилися. Експорт до Німеччини вже складав 1,5 млрд. дол., а імпорт з даної країни – 4 млрд. дол. [12] У 2017 році між країнами також виникли деякі суперечності стосовно торгівлі із Іраном. Німецький форум з просування бізнесу та банківської справи в Ісламській Республіці Іран зіткнувся з різкою критикою з боку експертів з прав людини та неурядовоих організацій, яка прагнуть зупинити іранський тероризм та незаконну ядерну діяльність. Ульріке Бекер, прес-секретар неурядової організації «Stop the Bomb», сказала: «Цей банківський форум є скандалічним. Німецькі банкіри та політики у Франкфурті розкатують «червону доріжку» для режиму, який відповідає за вимушену втечу мільйонів [біженців] з Сирії та Іраку». [13] Джулі Ленарц, старший науковий співробітник проекту «Ізраїль», розташованого у Вашингтоні, повідомила «Jerusalem Post», що «Іран не перестав бути загрозою міжнародного миру та безпеки. Це держава - керована фанатичним режимом мулли з ядерними амбіціями, і повинна бути ізольованаою, як найбільший експортер тероризму в світі». [13]

Фактор військового співробітництва продовжує грati помітну роль у стосунках між Німеччиною та Ізраїлем. В 2015 році між Ізраїлем та німецькою компанією ТуссенКрупп було укладено угоду про конструкцію чотирьох кораблів класу Саар 6, що буде коштувати 430 млн. євро. Очікується, що перший із них прибуде в 2019 році, а останній – в 2021 р. Такий договір є доволі важливим для Ізраїлю, так як 90% його імпорту здійснюється саме морськими шляхами, і хоча військово-морський флот країни є порівняно невеликим, проте він має значну територію захисту з моменту розширення виняткової економічної зони від 40 миль до 150 миль від берега. Основну загрозу створює арсенал ракет «Град» Хезболли та інших зарядів дальнього діапазону, тому військово-морський флот Ізраїлю здійснює оновлення озброєння та захисних систем. У Саар-6 будуть розширені можливості, здатні

боротися із широким спектром загроз, включаючи ракетні пускові установки близького радіусу дії Iron Dome та протиракетної системи малої та середньої дальності Барак-8. [14]

Проте в зовнішньополітичних стосунках, особливо за останні два роки, між країнами спостерігається певне послаблення. Причиною таких загострень стало палестинське питання. У лютому 2017 р. канцлер Ангела Меркель відклала щорічну двосторонню німецько-ізраїльську зустріч, як повідомляється, через активізацію Ізраїлем будівництва поселень на Західному березі р. Йордан, де на той час перебували приватні землі палестинців. В квітні 2017 р. відбувся урочистий візит до Ізраїлю міністра закордонних справ Німеччини Зігмаря Габріеля, що викликав своєрідну дипломатичну кризу. [15] Справа в тому, що голова МЗС також доволі критично віднісся до організації поселень ізраїльтян, що поставило під питання зустріч між ним та прем'єр-міністром Беньяміном Нетаньяху. Проте водночас, у день пам'яті жертв Шoa Зігмар Габріель спочатку відвідав пам'ятник Холокосту Яд Вашем. Міністр закордонних справ тоді підкреслив особливу відповідальність Німеччини за єврейську державу. [16] Не зважаючи на це, на десять місяців у дипломатичних стосунках між обома країнами відбулося своєрідне затишня.

Зміну зовнішньополітичної ситуації на Близькому Сході спричинила заява Дональда Трампа 5 грудня 2017 р. про те, що США визнають Єрусалим столицею Ізраїлю. Вона викликала засудження союзників США і доволі агресивну реакцію палестинських лідерів та мусульманського світу. Протягом кількох хвилин після заяви Д. Трампа, посольства США в Туреччині, Йорданії, Німеччині та Великобританії випустили попередження про небезпеку таких дій, закликаючи американців бути обережними. [17] На наступний день німецький канцлер А. Меркель виступила із заявою: «Німецький уряд не підтримує цю позицію, тому що статус Єрусалиму має бути вирішений в рамках переговорів з двома державами». [18] Вже в січні 2018 р. німецький міністр закордонних справ здійснив 15-денний візит до Ізраїлю, де відбулася повторна зустріч між ним та прем'єр-міністром Беньяміном Нетаньяху. На цей раз суперечності викликала заява прем'єр-міністра Ізраїлю про те, що палестинці мають самі управляти власною державою, адже він не уточнив: буде це означати незалежну державу чи автономію у складі Ізраїлю. Зігмар Габріель продовжив наполягати на остаточному вирішенні даного питання: «Як другу і близькому союзнику, нам потрібно знати, чи більше Ізраїль не підтримує врегулювання цього конфлікту шляхом переговорів,- сказав він,- Яка саме стратегія Ізраїлю в цьому конфлікті?». Також він заявив, що ізраїльсько-

палестинські відносини можуть перетворитися на «безстрокову окупацію та конфлікт», а також додав: «Ми не бачимо жодної альтернативи для Ізраїлю та палестинців, як обговорити статус Єрусалиму». [19]

Несподіваний резонанс також викликало і оприлюднення 30 квітня 2018 р. документів, які вдалося дістти агентам ізраїльської спецслужби Моссад в процесі вдало проведеної операції в Тегерані. Вони свідчили про те, що Іран продовжував розробляти ядерну зброю, незважаючи на укладену ним в 2015 р. угоду із США, Францією, Німеччиною, Китаєм, Росією та Великобританією. Дану інформацію також було підтверджено і Майком Помпео, Держсекретарем США, який заявив: «Протягом багатьох років, іранський режим переконував весь світ, що його ядерна програма була мирною. Документи, отримані Ізраїлем з Ірану показують, поза всяких сумнівів, що іранський режим не говорить правди». Це поставило під загрозу розірвання даних домовленостей, принаймні зі сторони США. [20] При цьому ізраїльський прем'єр-міністр Б. Нетаньяху мав розмову із лідерами Франції та Німеччини і заявив, що Ізраїль буде надсилати експертів, щоб поділитися своєю інформацією з приводу потенційних ядерних розробок Ірану. [21] Характерною відносно даних заяв була реакція Німеччини. Канцлер Ангела Меркель сказала, що ядерну угоду з Іраном слід зберегти, але водночас вона закликала Ізраїль швидко передати нову інформацію про ядерну програму Тегерана з Міжнародним агентством атомної енергетики. Канцлер зазначила, що пов'язані з цим питання можуть бути обговорені "додатково" до ядерної угоди, посилаючись на вплив Тегерана в Сирії, його балістичних ракетних програм і те, що відбувається після закінчення частин договору 2015 року. А. Меркель також заявила журналістам 2 травня 2018 р., що «дуже важливо, щоб інформація, яка надійшла з Ізраїлю, була доступною і для МАГАТЕ, яке могло б провести перевірку». [22]

Суттєву проблему становить вплив на стосунки між Німеччиною та Ізраїлем розірвання США ядерних домовленостей 2015-го року з Іраном та подальші дії канцлера А. Меркель та ЄС щодо цього питання. Скоріше за все святкування 70-річчя від дня заснування держави Ізраїль також призведе до перегляду їх стосунків із Німеччиною і в наукових та публіцистичних колах. Зокрема у газеті «Zeit Online» Сімон Штайн та Моше Ціммерман, характеризуючи сучасну позицію між Німеччиною та Ізраїлем зазначають, що «Розрив між великими словами про те, що Ізраїль має право на існування, передбачуване стратегічне партнерство, з одного боку, та конкретною політикою Ізраїлю, з іншого, стас все більшим і більшим... Крім того, німецька відповідальність перед Ізраїлем повинна мати іншу мету: мотивувати

ізраїльську владу підтримувати ліберальний характер демократії... Зовнішня політика Німеччини може продемонструвати більшу рішучість». [23] Також вони наполягають на тому, що в даному випадку Німеччина повинна виступити в ролі своєрідного арбітра між Палестиною та Ізраїлем, для того, щоб вони могли вирішити дане питання мирним шляхом та на рівних умовах.

Отже, говорячи про німецько-ізраїльські відносини, ми можемо зазначити, що вони розпочалися із 50-х років ХХ ст. та носили спочатку лише характер виплат відповідно до наслідків Другої світової війни. Лише із 1965 р. між обома країнами вдалося встановити офіційні дипломатичні стосунки. Відносини між Німеччиною та Ізраїлем дещо змінилися в 70-х роках, коли ФРН отримала певну свободу дій у своїй зовнішній політиці та налагодила стосунки із арабськими країнами, у яких відбувалися часті конфлікти із Ізраїлем. Проте Німеччина залишалася все ж таки незмінним партнером для Ізраїлю. В 90-х роках об'єднання Німеччини викликало певне занепокоєння в ізраїльських політичних колах, проте вони не були вправдані, і вже на початку ХХІ століття обидві країни залишилися незмінними економічними та військовими партнерами. Проте у політичній сфері між даними країнами спостерігається певне загострення відносин, пов'язаних із вирішенням питання стосовно Єрусалиму, статусу Палестини та ядерних розробок Ірану.

Список використаних джерел і літератури

1. Geller J. H. Jews in Post-Holocaust Germany, 1945-1953. Cambridge University Press. 2005. 346 p.
2. Aderet O. After 50 Years of a ‘Special Relationship,’ Germany-Israel Ties Aren’t About Blind Love. Haaretz. May 12, 2015. URL: <https://www.haaretz.com/after-50-years-of-a-special-relationship-germany-israel-ties-aren-t-about-blind-love-1.5361069>
3. Agreement between the state of Israel and the federal republic of Germany. Signed at Luxembourg, on 10 september 1952. Treaty Series, No. 2137. Treaties and international agreements registered or filed and recorded with the Secretariat of The United Nations. Vol. 162. P. 206. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%20162/v162.pdf#page=215>
4. David Ben Gurion Meets Conrad Adenauer in New York, 1960.- The National Library of Israel. URL: <http://web.nli.org.il/sites/NLI/English/collections/personalsites/Israel-Germany/Division-of-Germany/Pages/Ben-Gurion-and-Adenauer.aspx>

5. Letter of First German Ambassador, Rolf Pauls, to Chava Steinitz (Buber).- The National Library of Israel. URL: <http://web.nli.org.il/sites/NLI/English/collections/personalsites/Israel-Germany/Division-of-Germany/Pages/Letter-of-First-German-Ambassador.aspx>
6. Lavy G. Germany and Israel: Moral Debt and National Interest. London. 1996. 240 p.
7. Belkin P. Germany's Relations with Israel: Background and Implications for German Middle East Policy. 19 January 2007. Congressional Research Service. URL: <https://fas.org/sgp/crs/row/RL33808.pdf>
8. Jefferson C. German-Israeli relations: What you need to know // Deutsche Welle. 17 April 2018. URL: <http://www.dw.com/en/german-israeli-relations-what-you-need-to-know/a-41800745>
9. Speech by Federal Chancellor Angela Merkel to the Knesset in Jerusalem on 18 March 2008. URL: https://www.knesset.gov.il/description/eng/doc/speech_merkel_2008_eng.pdf
10. Merkel admits Germany's 'Holocaust shame' // CNN. 18 March 2008. URL: <http://www.cnn.com/2008/WORLD/meast/03/18/germany.israel/>
11. Deutsch-israelische Beziehungen. Landeszentrale für politische Bildung Baden-Württemberg. URL: <https://www.lpb-bw.de/deutsch-israelische-beziehungen>
12. Israel: Trade Statistics. Global EDGE. URL: https://globaledge.msu.edu/countries/israel/tradestats#source_1
13. Israel slams German promotion of trade forum with Iran // Jerusalem Post. 16 November 2017. URL: <https://www.jpost.com/Middle-East/Israel-slams-German-politicians-and-agencies-for-promoting-trade-with-Iran-514383>
14. A. Ahronheim Israel navy names New Sa'ar 6 warships arriving from Germany // The Jerusalem Post. 22 April 2018. URL: <https://www.jpost.com/Israel-News/Israel-navy-names-6-new-warships-arriving-from-Germany-552427>
15. Berger D. It's Time to Reset German-Israeli Relations // The Algemeiner. 22 May 2017. URL: <https://www.algemeiner.com/2017/05/22/its-time-to-reset-german-israeli-relations/#>
16. Schult C. Netanyahu stellt Treffen mit Gabriel in Frage / Spiegel Online. 25 April 2017. URL: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/israel-benjamin-netanyahu-stellt-treffen-mit-sigmar-gabriel-in-frage-a-1144659.html>
17. Defiant Donald Trump confirms US will recognise Jerusalem as capital of Israel // The Guardian. 7 December 2017. URL: <https://www.theguardian.com/us-news/2017/dec/06/donald-trump-us-jerusalem-israel-capital>

18. Germany against Trump's Jerusalem decision: Merkel / Reuters. 6 December 2017. URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-israel-merkel/germany-against-trumps-jerusalem-decision-merkel-idUSKBN1E0304?il=0>
19. Israel risks 'perpetual occupation and conflict,' German Foreign Minister Sigmar Gabriel says / Deutsche Welle. 31 January 2018. URL: <http://www.dw.com/en/israel-risks-perpetual-occupation-and-conflict-german-foreign-minister-sigmar-gabriel-says/a-42387603>
20. Mike Pompeo confirms Israel's trove of Iran docs are real: Nuclear deal 'built on Iran's lies' // Washington Examiner. 30 April 2018. URL: <https://www.washingtonexaminer.com/news/mike-pompeo-confirms-israels-trove-of-iran-docs-are-real-nuclear-deal-built-on-irans-lies>
21. Israel to send experts to Germany, France to share Iran intelligence / Reuters. 30 April 2018. URL: <https://www.reuters.com/article/us-israel-iran-nuclear-leaders/israel-to-send-experts-to-germany-france-to-share-iran-intelligence-idUSKBN1I123F>
22. Merkel: Germany standing by Iran nuclear treaty for now // The Seattle Times. 2 May 2018. URL: <https://www.seattletimes.com/nation-world/merkel-germany-standing-by-iran-nuclear-treaty-for-now/>
23. Deutsch-israelische Beziehungen:Mehr Kritik wagen. URL: <https://www.zeit.de/2018/20/deutsch-israelische-beziehung-demokratie-aussenpolitik>